

הלכות חמץ ומצה פרק א' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

הלכות חמץ ומצה — פרק א: סיכום מרכזי

הקדמה — סדר הלכות חמץ ומצה ומניין המצוות

דברי הרמב"ם: "הלכות חמץ ומצה — יש בכללן שמונה מצוות, שלש מצוות עשה וחמש מצוות לא תעשה."

פשט: בהלכות חמץ ומצה כלולות שמונה מצוות — שלוש עשה וחמש לאווין.

חידושים:

- הרמב"ם מתחיל בפסח כי פסח הוא יום טוב הראשון — "החדש הזה לכם ראש חדשים", "בראש כל מועדות נסע פסח". הוא כבר סיים הלכות שביתת יום טוב (המשותפות לכל ימים טובים) ועובר כעת למצוות המיוחדות של כל יום טוב בפני עצמו.

- המילה "בכללן" מדויקת: אין הכוונה שיש שמונה פעמים אותה מצוה (שאז היה כתוב "יש בו"), אלא שבין סוגים שונים של מצוות (חמץ, מצה, סיפור יציאת מצרים) הסך הכל הוא שמונה מצוות. אותו לשון "בכללן" מופיע גם בהלכות שבת, כי גם שם יש סוגים שונים של מצוות. זה מראה שהלכות ומצוות אינן one-to-one — כמעט כל ההלכות כוללות יותר ממצוה אחת.

שמונה המצוות:

1. לאו — שלא לאכול חמץ מ"ד ניסן אחר הצהריים (ערב פסח).
2. עשה — להשבית שאור מבתים.
3. לאו — שלא לאכול חמץ כל שבעה.
4. לאו — שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה.
5. לאו — בל יראה.
6. לאו — בל ימצא.
7. עשה — אכילת מצה בליל הפסח.
8. עשה — לספר ביציאת מצרים באותו הלילה.

מצה וסיפור יציאת מצרים קשורים — יש דין במצה המחובר לסיפור יציאת מצרים.

הלכה א — כל האוכל כזית חמץ בפסח

דברי הרמב"ם: "כל האוכל כזית חמץ בפסח מתחילת ליל חמשה עשר עד סוף יום אחד ועשרים בניסן — במזיד חייב כרת שנאמר 'כל אוכל חמץ ונכרתה', בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה."

פשט: מי שאוכל כזית חמץ מתחילת פסח עד סוף פסח — במזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה.

חידושים:

- סדר הרמב"ם בכל הלכה: (1) מהו האיסור, (2) היכן כתוב — הפסוק/לימוד, (3) מהו העונש. זוהי שיטתו הקבועה.

- הרמב"ם מדגיש כאן את עונש הכרת/חטאת ספציפית לשבעת ימי הפסח, להבדיל מהלאו המיוחד של ערב פסח אחר הצהריים, שבו אין כרת — רק לאו.

הלכה א (המשך) — אחד האוכל ואחד המחזה ושתאו

דברי הרמב"ם: "אחד האוכל ואחד המחזה ושתאו."

פשט: בין אכילה בין אם המחזה את החמץ ושתאו, נקרא אכילה.

חידושים:

- אין זה איסור נפרד של שתיה, אלא שתיה בכלל אכילה — אותו כלל כמו במאכלות אסורות (למשל חלב).

- שיעור בשתיה: במאכלות אסורות שיעור השתיה הוא רביעית, וביום כיפור יש גם שיעור אחר. אבל כאן בחמץ נראה שהשיעור נשאר כזית גם לשתיה, כי הרמב"ם אומר תחילה "כזית" ואחר כך "אחד האוכל ואחד המחזה ושתאו" מבלי לשנות את השיעור. אולם אין זה ברור — זו נשאת שאלה.

- חילוק מיום כיפור: ביום כיפור לא כתוב המילה "אכילה" אלא "ועניתם", לכן צריך לימוד מיוחד ששתיה גם אסורה, והשיעור שונה. בחמץ בפסח כתוב "אוכל" — ושתיה בכלל אכילה.

הלכה א (המשך) — איסור הנאה מחמץ בפסח

דברי הרמב"ם: "חמץ בפסח אסור בהנאה, שנאמר 'לא יאכל חמץ' — לא יהא בו היתר אכילה."

פשט: חמץ בפסח אינו אסור רק באכילה אלא גם בהנאה. המקור הוא הפסוק "לא יאכל חמץ" שנדרש שלא יהיה שום "היתר אכילה" — שום דרך של הנאה.

חידושים:

- "היתר אכילה" פירושו: באיסור אכילה רגיל (כמו נבילה) אסור לאכול, אבל מותר בהנאה — למכור, לתת לכלב וכדומה. זה נקרא "היתר אכילה" — נשאת דרך "לאכול" בעקיפין (על ידי מכירה וקניית אוכל אחר). בחמץ בפסח גם זה אסור.

- ביאור רש"י: רש"י בגמרא מפרש שכל הנאה היא "גדול" (גידול) של אכילה — כי הנאה (מכירה) מביאה לכסף, וכסף מביא לאוכל. כך הנאה היא "צעד אחד" מאכילה. הראיה מגבילה: "מכור לנכרי" — מכור אותה, קבל כסף, קנה אוכל.

- הלשון "לא יאכל" (פאסיבי — "לא יאכל") במקום "לא יאכל" (אקטיבי — "לא יאכל") הוא רחב יותר וכולל גם הנאה המביאה לאכילה.

- שיטה אחרת סוברת ש"אכילה" עצמה כוללת הנאה בכלל — אכילה "ברחבה", לא רק אכילה בפה אלא "אכילת הנאה".

- שיטת רבי אבהו היא שכל איסור אכילה בתורה (חוץ ממה שכתוב במפורש אחרת) אסור בהנאה. הרמב"ם מביא את הסברא אך אינו הולך לפי כללי אותם לימודים — הוא מביא את הפסוק שהוא "הכלל הכללי ביותר."

- מחלוקת בגמרא: יש מחלוקת אם "לא יאכל" פירושו תמיד אוטומטית איסור הנאה. הרמב"ם סובר שלא בכל מקום "לא יאכל" פירושו גם איסור הנאה, אבל בחמץ בפסח אכן אסור בהנאה, לפי הלימוד המיוחד.

- שיטת המקור של הרמב"ם: אי אפשר לדייק שהרמב"ם פוסק לפי השיטה הספציפית של איזה תנא/אמורא שהוא מביא כמקור (כאן: חזקיה). תפקיד הרמב"ם הוא להראות היכן כתוב בפסוק, והוא מביא את הלימוד הפשוט

(2) מדוע מקבלים מכת מרדות?

הכלל הרגיל הוא שכל העובר על דרבנן מקבל מכת מרדות. אבל כאן — מהו הדרבנן? מכת המרדות היא כי לא קיים את מצות דרבנן של בדיקת חמץ / ביעור חמץ. לשון הרמב"ם "ולא ביערו" מראה שהוא עבר על מצות דרבנן של להשביט/לבער חמץ. המילה "ולא ביערו" היא כמו רמז (הינט) מהרמב"ם למה שיאמר מאוחר יותר על ביעור — אף שעדיין לא סיפר לנו על מצות דרבנן של ביעור חמץ.

הרמב"ם אינו עושה כללים של מכת מרדות — הוא מביא זאת רק במקרים ספציפיים.

(3) לא שאין בו מעשה — דין בלאו או בפעולת האדם?

מתחילה חקירה: האם "לא שאין בו מעשה" הוא דין בסוג הלאו (הלאו של "לא ימצא" הוא מעצמו לאו של השארה, שהוא שב ואל תעשה), או שזה דין בדרך שבה האדם עשה זאת (הוא לא עשה מעשה)?

הכלל מתבאר: לא שהלאו עצמו חלש יותר — אלא שהאדם לא עשה משהו "ביד רמה". יש חוצפה גדולה יותר בעשיית עבירה אקטיבית מאשר בהשארה פאסיבית. לא שאין בו מעשה אינו דין בחומר הלאו, אלא דין מעשי: אם האדם מוצא דרך לעבור על הלאו במעשה (כמו קניית חמץ), הוא מקבל מלקות מן התורה; אם הוא עובר בלי מעשה (רק השארה), אינו מקבל מלקות דאורייתא. זה נתמך מהלכות עבודה זרה, שם הרמב"ם אומר "אם עשה בו מעשה" הוא לוקה.

הלכה ג — חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם

דברי הרמב"ם: "חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם, ודבר זה קנס מדברי סופרים. אפילו הניחו בשוגג או באונס — כדי שלא יניח אדם חמצו ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח."

פשוט: חמץ שנשא אחר פסח אסור בהנאה לעולם — זהו קנס מדרבנן. אפילו כשהשאיר אותו בשוגג או באונס, חל הקנס.

חידושים:**(1) "לעולם" — לא בכדי שיעשו**

הרמב"ם מתכוון ב"לעולם" שאסור לתמיד, לא כמו איסורים אחרים שאומרים "אסור בהנאה בכדי שיעשו" (רק לזמן מסוים). כאן זה אפילו כשכבר אין איסור חמץ (אחרי פסח).

(2) מדוע קונסים שוגג?

קושיא חזקה: כיצד אפשר לעשות גזירה כדי שאדם לא יעשה שוגג? שוגג פירושו שהוא לא יודע! התירוץ: במזיד זה קנס על האדם. בשוגג זה לא קנס על האדם, אלא סוג של אזהרה/סייג על החמץ גופא — שלא תהיה שום דרך שאדם ינהה מחמץ אחרי פסח. גם: אנשים יכולים "להתחזות לשוגג" — אם היו קונסים רק מזיד, אנשים היו יכולים להעמיד פנים שהם שוגגים.

(3) קשר לבדיקת חמץ

הקנס של חמץ שעבר עליו הפסח מחזק את ענין ביעור/בדיקת חמץ — אדם יודע שאם חמץ נשאר, הוא לעולם לא יוכל להשתמש בו, מה שמניע אותו באמת להוציא את החמץ. מועלית שאלה: האם הקנס של חמץ שעבר עליו הפסח הוא משום בל יראה (הוא עבר), או משום בדיקת חמץ (הוא לא ביטל/לא חיפש). כי אם ביטל, הרי אין בל יראה — אולי הקנס דווקא על שלא מבטל, כי הוא רוצה להשתמש בו אחרי פסח.

הלכה ד — תערובת חמץ בפסח אוסר בכל שהוא

דברי הרמב"ם: "חמץ שנתערב בדבר אחר בפסח — הרי זה אוסר בכל שהוא, בין במינו בין שלא במינו."

פשוט: חמץ שהתערב בדבר אחר בפסח, אוסר את כל התערובת — אפילו משהו חמץ.

חידושים:

ביותר שאפשר לקרב לפסוק. זה מתאים לשיטתו שתורה שבעל פה היא פירוש המצוה (כיצד לעשות), לא בהכרח פירוש הכתובים — אבל כשהוא יכול, הוא מקרב זאת ללימוד הפשוט ביותר. כשאין פסוק, הוא כותב "מפי השמועה."

- איסור ההנאה אינו לאו נפרד עם מלקות — הוא כלול בלשון איסור האכילה.

הלכה ב — בל יראה ובל ימצא

דברי הרמב"ם: "והמנחת חמץ ברשותו בפסח, אע"פ שלא אכלו, עובר בשני לאוין, שנאמר 'ולא יראה לך שאור בכל גבולך' ונאמר 'שאור לא ימצא בבתיכם'."

פשוט: מי שמשאיר חמץ ברשותו בפסח, אפילו אינו אוכלו, עובר על שני לאוין — בל יראה ובל ימצא.

חידושים:**(1) מדוע כתוב "שאור" במקום "חמץ" בבל יראה/בל ימצא?**

הרמב"ם עונה: "ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמיצין — אחד." חמץ ושאור (מה שמחמיץ) הם אותו איסור. כשכתוב "לא יראה לך שאור" זה כאילו כתוב "לא יראה לך חמץ."

הטעם לפי פשוטו של מקרא: התורה עוברת מחמץ לשאור — לא רק חמץ עצמו אסור להחזיק, אלא אפילו השאור שמשתמשים בו לעשות חמץ. זה קל וחומר — אם אפילו שאור אסור להחזיק, קל וחומר חמץ עצמו.

אי אפשר לומר ששאור הוא רק "גדר" כדי שלא יעשו חמץ — כי חמץ ושאור אינם "מעורבים", לא כך שאסרו שאור רק כי הוא מוביל לחמץ.

(2) חילוק הראב"ד בין שאור לחמץ

הראב"ד סובר שיש חילוק — חמץ אסור (לענין בל יראה) רק אם הוא ראוי לאכילה, אבל שאור אינו צריך להיות ראוי לאכילה. שאור אולי מעולם אינו ראוי לאכילה — הוא נעשה רק כדי לעשות חמץ אחר. הראב"ד מביא ראיה מ"פת שע"פשה".

הנפקא מינה המעשית: חמץ שנפסל מאכילת כלב — אין עוברים עליו בבל יראה (כי בחמץ צריך שיהיה ראוי לאכילה). אבל שאור, אפילו נפסל מאכילת כלב, כל זמן שאפשר עדיין להחמיץ בו, עוברים עליו. שאור נפטר לגמרי רק כשמייחדים אותו לשיבה — מבטלים אותו לגמרי.

(3) כיצד ללמוד את הרמב"ם?

הרמב"ם אינו מתכוון להיכנס לחילוקים בין שאור לחמץ — לא לגבי שיעור, לא לגבי ראוי לאכילה. הרמב"ם מתכוון רק לומר שזה איסור אחד — אולי במנין המצוות. הרמב"ם עדיין ב"צורת המצוה" (הלכות ראשונות), לא בפרטי הלכות, והשאלות על ראוי לאכילה וכדומה יבואו מאוחר יותר.

הלכה ב (המשך) — מלקות על בל יראה ובל ימצא

דברי הרמב"ם: "אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו, אע"פ שעובר על שני לאוין, אינו לוקה מן התורה לפי שלא עשה מעשה. אלא אם כן קנה חמץ בפסח או החמיצו — כדי שיעשה מעשה."

פשוט: על סתם השארת חמץ אין מקבלים מלקות כי זה לאו שאין בו מעשה. רק אם קנה חמץ בפסח או החמיץ (לקח קמח טרי ועשה חמץ), אז יש מעשה ומקבלים מלקות.

חידושים:**(1) מכת מרדות על לאו שאין בו מעשה**

הרמב"ם אומר שעל סתם השארה מקבלים מכת מרדות. מכאן רואים חידוש: הכלל שצריך מעשה למלקות חל רק על מלקות דאורייתא, אבל מכת מרדות (מלקות דרבנן) אפשר לתת אפילו בלי מעשה.

1) הגדרת "תערובת חמץ"

"תערובת חמץ" אינה אומרת שביטול לא עובד. תערובת פירושה: אדם אוכל חמץ יחד עם דבר אחר. החידוש הוא שיש איסור על תערובת חמץ (עם מלקות, כפי שהרמב"ם יביא פסוק). שזה "אוסר בכל שהוא" הוא פרט נוסף — שאפילו כמות קטנה לא מתבטלת — אבל זה כבר דין בהלכות ביטול, לא החידוש העיקרי של תערובת חמץ.

"תערובת" פירושה ממש שאוכלים חמץ יחד עם דבר אחר — לא חמץ לבדו. זה לא אומר שצריך להיות בטל או רוב; סתם יחד עם משהו אחר זה כבר "תערובת".

אבל הגבלה: אם החמץ ניכר — כלומר, אוכלים אותו כחמץ עצמו (למשל, רק מורחים משהו על לחם), זה לא "תערובת חמץ". תערובת פירושה שזה מעורב ולא מזוהה כחמץ נפרד.

ראיה מובאת ממצה עם מרור: כשאוכלים מצה יחד עם מרור, אומרים "מצוות מבטלות זו את זו" — זה מראה ש"אכילה ביחד" יש לה השפעה על הדין.

2) "בכל שהוא" — אין ביטול

באיסורים אחרים יש ביטול (כמו נבילה וכדומה), אבל בחמץ בפסח אין ביטול — אפילו משהו אוסר. הרמב"ם פוסק כשיטה שחמץ בפסח אוסר בכל שהוא, כנראה כי "אינו נותר" (לא יהיה מותר אחרי פסח).

הלכה ד (המשך) — חמץ שעבר עליו הפסח שנתערב

דברי הרמב"ם: "חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אף על פי שאסור בהנאה, אם נתערב בין במינו בין שלא במינו — הרי זה מותר לאכול אחר הפסח, שלא קנסו ואסרו אלא חמץ עצמו."

פשוט: חמץ שעבר עליו הפסח שהתערב בדבר אחר — מותר לאכול אחרי פסח. הקנס הוא רק על חמץ עצמו, לא על תערובת.

חידושים:

- **שתי דרכים ללמוד:** (א) מדברים על כשהחמץ התערב אחרי פסח — אז מותר כי הקנס רק על חמץ עצמו; (ב) אפילו אם החמץ התערב לפני/בזמן פסח, ונשאר כך אחרי פסח — הקנס של "חמץ שעבר עליו הפסח" חל רק על חמץ עצמו, לא על תערובת.

- **"תערובת" לא רק בטל:** "תערובת" פירושה אפילו כשהחמץ לא בטל — סתם יחד עם דבר אחר. אם אתה אוכל חמץ יחד עם דבר אחר, גם בפסח אסור (תערובת חמץ), אבל אחרי פסח הקנס רק על חמץ עצמו.

- המשנה ברורה מביא שגד פסק זה אין חולק — מוסכם שקנס חמץ שעבר עליו הפסח לא נוגע לתערובת חמץ.

- מפרשים רבים אומרים בפירוש: אם אוכלים חמץ בפסח עם דבר אחר יחד, אין עוברים על האיסור דרבנן (עובר לפסח). החכמים רק גזרו על חמץ טהור, לא על תערובת חמץ — לא צריך רוב, לא שישים, כלום.

הלכה ה — תערובת חמץ: כרת, מלקות, מכת מרדות

דברי הרמב"ם: "תערובת חמץ אין חייבין עליה כרת... אבל אוכל תערובת חמץ, כגון כותח הבבלי ושכר המדי, וכל הדומה להם מדברים שהחמץ מעורב בהם, אם אכלו בפסח — לוקין, ואין בו כרת. שנאמר 'כל מחמצת לא תאכלו'."

פשוט: כרת רק על אכילת חמץ עצמו. על תערובת חמץ יש לאו מיוחד של "כל מחמצת לא תאכלו" — מלקות כן, כרת לא.

חידושים:

- הפסוק "כל מחמצת" הוא ריבוי — "מחמצ

ת" (לא סתם "חמץ") כולל דבר שיש בו חימוץ, דבר שיש בו חמץ. זה נותן לא מיוחד על תערובת, אבל כרת כתוב רק על "אוכל חמץ", לא על "אוכל

מחמצת."

- **כותח הבבלי** = תערובת של חלב, תבלינים ולחם. **שכר המדי** = בירה העשויה מחמץ עם דברים אחרים.

הלכה ה (המשך) — שיעור כזית בכדי אכילת שלש ביצים

דברי הרמב"ם: "במה דברים אמורים? כשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלש ביצים — הוא שלוקה מן התורה. אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלש ביצים, אף על פי שאסור לו לאכול, אם אכל אינו לוקה אלא מכת מרדות."

פשוט: מלקות דאורייתא על תערובת חמץ רק כאשר בשיעור של שלש ביצים (= כדי אכילת פרס) יש כזית חמץ. אם פחות מזה — אסור כן, אבל רק מכת מרדות (דרבנן).

חידושים:**- שלוש מדרגות מתבררות:**

1. **כרת** — רק על חמץ טהור (לא תערובת).
2. **מלקות דאורייתא** — על תערובת חמץ, כשיש כזית חמץ בכדי אכילת שלש ביצים ($\approx$ שישה כזיתים = שלש ביצים, ומזה כזית אחד הוא חמץ).
3. **מכת מרדות** (דרבנן) — אם פחות מכזית בכדי אכילת פרס, או אפילו כל שהוא תערובת חמץ.

- **חידוש מרכזי:** תערובת חמץ לא אומרת שחלק ההיתר נעשה אסור. זה אומר שאי אפשר לומר "זה לא חמץ טהור, לכן מותר." אבל גם להיפך — לא אומרים שכל התערובת נעשית כל כך אסורה שכזית מהתערובת עצמה מספיק למלקות. צריך כזית מהחמץ גופא בתוך התערובת.

- **הסבר "כדי אכילת שלש ביצים":** לפי הפשט זה אותו כלל כמו כדי אכילת פרס — שיעור הזמן/מידה שבו צריך לאכול כזית כדי להתחייב. בכל איסור צריך לאכול כזית בכדי אכילת פרס. גם כאן: אם בשיעור של כדי אכילת פרס (= שלש ביצים) יש כזית חמץ, לוקה.

- **קושיא:** אם הוא אכן אכל כזית חמץ (אף שיחד עם דברים אחרים), מה החידוש שהוא חייב מלקות? הרי הוא אכל כזית! **תירוץ:** החידוש הוא שתערובת לא משנה — אפילו שלא אכל אותו טהור, אלא יחד עם דברים אחרים, חייב.

חולק הראב"ד

הראב"ד מבין שהחידוש של תערובת חמץ הוא להיפך: אם בין כל הדברים ביחד (חמץ + היתר) יש כזית, אפילו אין כזית חמץ עצמו, תערובת לא עוזרת — זה נחשב שאכל כזית חמץ. כלומר, הראב"ד מתכוון שבתערובת חמץ מחשבים גם את חלק ההיתר לשיעור. הראב"ד אומר שכל האוכל חצי שיעור מקבל מכת מרדות.

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן בספר המצוות סבר שתערובת חמץ היא דאורייתא בלי שיעור (לא רק דרבנן כשיטת הרמב"ם בפחות מכזית בכדי אכילת פרס).

לרמב"ן יש דרך מיוחדת ללמוד: הוא מקשר זאת לכלל של **טעמו ולא ממשו** (טעם בלי ממשות) במאכלות אסורות. הוא לומד ששיעור כדי אכילת פרס אינו סתם דין בשיעורי אכילה, אלא זה דין של "ממשות" — כלומר, צריך להיות נוכחות ממשית של חמץ.

קושיא מועלית: מה קשור "ממשות" לשיעור של כדי אכילת פרס? "ממשות" פירושו שיש חתיכה מהדבר — לא שיעור של כמה מהר אוכלים. זו נקודה קשה שנשארת.

הרמב"ן במנין המצוות חולק על הרמב"ם שמונה "כל מחמצת לא תאכלו" כלא נוסף (מצוה נפרדת). הרמב"ן מבין אחרת.

הלכה ו — אוכל מן החמץ עצמו

דברי הרמב"ם: "אסרו חכמים לאכול חמץ מתחילת שעה שישית כדי שלא יגיעו לאיסור תורה. מתחילת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנאה. שעה ששית מדברי סופרים, ומשעה שביעית והלאה מן התורה."

פשוט: החכמים הוסיפו שעה — שעה ששית — כאסור באכילה ובהנאה, כדי שלא יגיעו לאיסור דאורייתא של שעה שביעית.

חידושים:

- **שעה ששית — חומרא כמו דאורייתא:** החכמים לא רק אסרו אכילה בשעה ששית, אלא גם הנאה — כמו האיסור דאורייתא. זו גזירה חזקה — הם נתנו לשעה ששית את כל דיני דאורייתא.

הלכה ט (המשך) — שעה חמישית

דברי הרמב"ם: "אין אוכלים בו חמץ [בשעה חמישית] — גזירה משום יום המעונן, שמא יטעה בין שעה חמישית לששית."

פשוט: בשעה חמישית החכמים אסרו אכילת חמץ (אבל לא הנאה), כי ביום מעונן אפשר לטעות בין שעה חמישית לשעה ששית.

חידושים:

- **גזירה לגזירה:** שעה חמישית היא גזירה על שעה ששית, שהיא עצמה גזירה על שעה שביעית (דאורייתא). זה מראה שמכיוון שהחכמים נתנו לשעה ששית את כל דיני דאורייתא (גם הנאה), הם הרגישו שצריכה גם לקבל גזירה — בדיוק כמו שדאורייתא מקבלת גזירה.

- **שעה חמישית — רק אכילה, לא הנאה:** החילוק בין שעה חמישית לשעה ששית: בשעה חמישית רק אכילה אסורה, אבל הנאה מותרת. בשעה ששית שניהם אסורים.

הלכה י — תרומה ולחם תודה בשעה חמישית

דברי הרמב"ם: "ואין אסור בהנאה בשעה חמישית. לפיכך תולין בה את התרומה ולחם תודה וכיוצא בהן מחמץ שהוא קודש — לא אוכלים ולא שורפין, עד שתגיע שעה ששית."

פשוט: בשעה חמישית אסור לאכול תרומה או לחם תודה מחמץ (כי אכילה אסורה), אבל גם אסור לשרוף אותם (כי הנאה עדיין מותרת, ואסור להפסיד קדשים). "תולים" אותם — לא אוכלים, לא שורפים — עד שעה ששית, כשגם הנאה נאסרת, ואז מותר לשרוף.

חידושים:

- **"תולין" — דרך אמצע:** המושג "תולין" פירושו שמשאירים תלוי — לא אוכלים (כי אכילה אסורה) ולא שורפים (כי זה עדיין קודש שאסור להפסיד כל עוד ראוי). רק בשעה ששית, כשגם הנאה נאסרת, נופל הטעם לא לשרוף, ומותר (וצריך) לשרוף.

- **היסוד:** בלחם תודה מביאים חלות מחמץ. תרומה יכולה גם להיות חמץ. לשניהם יש דין קדושה שאוסר להפסיד אותם לפני הזמן. השעה החמישית יוצרת מצב מיוחד שבו אי אפשר לאכול (גזירה) אבל אי אפשר לשרוף (קדושה).

סיכום — חמש מדרגות של איסור חמץ ביום י"ד ניסן

דברי הרמב"ם: "הרי למדת: שמותר לאכול חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית. ואין אוכלין בשעה חמישית אבל נהנין בו. ואסור בשעה ששית [באכילה ובהנאה, מכת מרדות]. ואוכל מתחילת שעה שביעית [מלקות מן התורה]."

חידושים:

- חמש מדרגות של איסור חמץ:

1. עד סוף שעה רביעית — מותר באכילה ובהנאה.

דברי הרמב"ם: "אוכל מן החמץ עצמו... הרי זה לוקה... שנאמר לא יאכל חמץ."

פשוט: כאן הרמב"ם חוזר לדבר על חמץ עצמו (לא תערובת).

חידוש: ההמשך מתאים מאוד לפשט שמדברים כאן על נושא אכילת חמץ — תחילה תערובת, אחר כך חמץ עצמו. הלאו של "לא יאכל חמץ" חל רק על חמץ עצמו, לא על תערובת (שיש לה לאו משלה של "כל מחמצת").

הלכה ח — פחות מכזית חמץ

דברי הרמב"ם: "הרי זה אסור מן התורה שנאמר 'לא יאכל חמץ' — אפילו פחות משיעור. אף על פי כן אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית. ואוכל פחות מכזית במזיד — מכת מרדות."

פשוט: אפילו פחות מכזית חמץ אסור מן התורה, אבל מלקות וכרת רק על כזית. פחות מכזית במזיד מקבלים מכת מרדות.

חידושים:

- השיעור נוגע רק לעונש (כרת/מלקות), אבל האיסור עצמו של "לא יאכל חמץ" כולל אפילו פחות משיעור — זהו איסור דאורייתא.

- **מכת מרדות לעומת מלקות:** במלקות דאורייתא שמים לב שהאדם יכול לסבול 39 מלקות. אבל מכת מרדות אין לה אותו שיעור — יכול להיות יותר או פחות, לפי החלטת בית הדין. החילוק המעשי בין מלקות דאורייתא למכת מרדות אינו בצורת המלקות עצמה, אלא בכוונת שליח בית דין — האם הוא מכוון לקיים מצות עשה (דאורייתא) או מצות דרבנן.

- **חמץ ישן — מכת מרדות כפולה:** מי שאוכל חמץ ישן (שאינו מחמשת מיני דגן) מקבל מכת מרדות. אם גם השאיר חמץ בביתו (בל יראה), מקבל פעמיים מכת מרדות — אחת על ההשארה ואחת על האכילה. החידוש הוא שאם חמץ ישן היה רק מדרבנן, מכת מרדות היתה פשוטה. אבל אם זה מדאורייתא (כשיטת הרמב"ם), צריך להבין מדוע זה רק מכת מרדות ולא מלקות — התירוץ הוא שזו תקנת חכמים שקבעו מכת מרדות על כך.

הלכה ט — זמני איסור אכילת חמץ ביום י"ד

דברי הרמב"ם: "אסור לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, שהיא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל בזמן זה לוקה מן התורה, שנאמר 'לא תאכל עליו חמץ' — כך למדין מפי השמועה פירוש דבר זה: 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' — משעה הראויה לשחיטת הפסח."

פשוט: מחצות היום של ערב פסח (תחילת שעה שביעית) אסור מן התורה לאכול חמץ, ומקבלים מלקות. המקור הוא הפסוק "לא תאכל עליו חמץ" — המדבר על זמן הקרבת קרבן פסח.

חידושים:

- **"עליו" — על קרבן פסח:** הפסוק נמצא באמצע הלכות קרבן פסח. "עליו" פירושו: בזמן שרלוונטי לקרבן פסח. אפשר היה לחשוב ש"לא תאכל עליו חמץ" פירושו ממש בזמן ההקרבה — שלא להביא חמץ לעזרה, או לא לאכול חמץ יחד עם הקרבן. אבל מפי השמועה לומדים שפירושו: מהזמן שראוי לשחוט את הפסח (חצות היום), כבר אסור חמץ.

- **מפי השמועה — עדיין דאורייתא:** אף שהפירוש בא מפי השמועה (תורה שבעל פה), זה עדיין לאו דאורייתא עם מלקות. מפי השמועה אינו מדרבנן — זה הפירוש של התורה שבכתב.

- הרמב"ם אינו מביא את הפסוק השני "לא תאכל על חמץ" — שאפשר היה גם לפרש אכילת הפסח עם חמץ.

הלכה ט (המשך) — שעה ששית מדרבנן

- **שני סוגי איסורי אכילה (דרבנן ודאורייתא) ושני סוגי עונשים (מכת מרדות ומלקות)** — זהו היסוד של פרק א' בהלכות חמץ ומצה, המציג את כללי איסורי חמץ בפסח. כל הפרק בנוי על מבנה שיטתי של מדרגות: ממותר לגמרי (עד שעה רביעית), דרך איסורים דרבנן (שעה חמישית וששית), עד מלקות דאורייתא (שעה שביעית), עד כרת (ליל ט"ו והלאה). במקביל עוברות מדרגות העונש: מכת מרדות לאיסורי דרבנן, מלקות דאורייתא ללאו של ערב פסח, וכרת לאכילת חמץ בפסח עצמו. זה נותן תמונה ברורה ומדורגת של כל סדר איסורי חמץ.

2. **שעה חמישית** — אסור באכילה מדרבנן (גזירה משום יום מעונן), מותר בהנאה.

3. **שעה ששית** — אסור באכילה ובהנאה מדרבנן, מכת מרדות.

4. **שעה שביעית (חצות) ואילך** — אסור מן התורה, מלקות (לאו ד"לא תאכל עליו חמץ").

5. **ליל ט"ו (פסח עצמו)** — כרת (לאו ד"לא יאכל חמץ" + כרת ד"כל אוכל חמץ ונכרתה").

תמלול מלא

הלכות חמץ ומצה: פרק א — איסור אכילת חמץ ואיסור הנאה

הקדמה: סדר הלימוד בהלכות חמץ ומצה

דובר 1: יום טוב.

דובר 2: כן, יום טוב.

דובר 1: אנחנו מתחילים ללמוד הלכות חמץ ומצה, ההלכות של פסח. הרמב"ם סידר כך שקודם הוא פירט את מה שכל הימים טובים משותף להם, איסור עשיית מלאכה ביום טוב, שזה עמד בהלכות שביית יום טוב. ועכשיו הוא הולך לקחת כל יום טוב בנפרד, והוא מתחיל עם יום טוב של פסח, שהוא יום הטוב הראשון, "החדש הזה לכם ראש חדשים" זה פסח, "בראש כל מועדות נסע פסח".

והמצוות המיוחדות של פסח הן חמץ ומצה. אחר כך באים עוד דברים, כמו סיפור יציאת מצרים, ליל הסדר, אבל העיקר הוא הלכות חמץ ומצה. זה גם כלול בתוך הלכות חמץ ומצה, אבל הפרקים הם הלכות חמץ ומצה, אלו המצוות העיקריות של פסח. וכך הוא הולך, בדומה לזה הוא הולך לעשות שופר, סוכה, וכן הלאה.

הלשון "בכללן" — מה זה אומר?

אז הפרקים של הרמב"ם אומרים כך: **הלכות חמץ ומצה יש בכללן שמונה מצוות**. "בכללן" הוא אומר כשיש סוג הלכות שיש בתוכן יותר מסט אחד של מצוות. למשל, כשזו ממש אותה מצווה רק שיש שלוש מצוות, כי התורה חזרה עליה, היה כתוב "יש בו שמונה מצוות". כך אני מבין. "בכללן" הוא מתכוון לומר בין מצוות חמץ ומצה ויציאת מצרים, הכלליות של פסח יש שמונה מצוות.

דובר 2: בוא נראה בהלכות שבת גם כתוב "בכללן"?

דובר 1: גם כי יש סוגים אחרים של מצוות, כי יש שבייתה, ואחר כך... אהה. "בכללן" פירושו בהלכות שבת. ההלכות לא חייבות לעקוב אחר סדר המצוות. אני מתכוון, זה לא one to one. לא כל מצווה אחת יש לה הלכה אחת. כל ההלכות כמעט יש בהן יותר ממצווה אחת. אבל "בכללן" הוא מתכוון לומר בפנים, כך אני מבין, בתוך, במסגרת של הלכות פסח או הלכות שבת.

שמונת המצוות של הלכות חמץ ומצה

אילו שמונה מצוות? **שלוש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה**. שלוש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה, וזהו פרטן.

1. **הלאו שלא לאכול חמץ** — מצווה נוספת שלא לאכול חמץ מיום ארבעה עשר, מערב פסח אחר הצהריים. ועם זה מקושר. הלכות שביית יום טוב הסתיימו עם הלכות ערב פסח, וכאן ממשיכים. המצווה הראשונה של הלכות חמץ ומצה היא המצווה של לא לאכול חמץ ערב פסח, הלאו של זה.

2. **מצוות עשה להשביית שאור מבתיכם** — שצריך להשמיד, להיפטר מכל שאור מבתיכם. שאור, והרמב"ם אומר ששאור וחמץ יש להם אותן הלכות.

3. **והלא תעשה, שלא לאכול חמץ כל שבעה**.

4. **לאו נוסף שלא לאכול תערובת חמץ כל שבעה** — הרביעית, שלא לאכול לא רק חמץ שהוא רק חמץ, אלא גם תערובת חמץ. החידוש של זה

הרמב"ם הסביר שלכאורה מה החידוש הנוסף?

5. **הבאה היא שלא יראה ושלא ימצא** — שלא יראה חמץ ושלא ימצא חמץ. גם בפנים הרמב"ם לומד את החילוק בין השניים.

6. [כלול בקודמת]

7. **המצווה השביעית היא לאכול מצה בלילי הפסח** — שבילילה הראשון של פסח, הוא אומר בלילים, סתם כי הוא מדבר על איך יש שעות כדי יום או משהו. אה, נכון, מצוות עשה היא על המצווה העיקרית. בסדר.

8. **והשמינית, האחרונה, היא לספר ביציאת מצרים באותה הלילה** — מצוות סיפור יציאת מצרים.

וביאור מצוות אלו בפרקים אלו — ובפרקים הבאים יתבאר.

דובר 2: אה, לגבי זה מסתדר עם המילה מצה. אהה. אם הולכים לסיפור יציאת מצרים, יש דין במצה.

דובר 1: דין במצה, זה מחובר.

דובר 2: זה מחובר, כן.

דובר 1: אז אלו המצוות.

הלכה א: איסור אכילת חמץ בפסח — עונש כרת וחטאת

אז הפרק הראשון של הלכות חמץ, לכן מתחילים עם הלכות איסור החמץ. אומר הרמב"ם, הוא מתחיל עם העונש, כמו הרבה פעמים הסדר שלו.

דובר 2: מה העונש? הוא מתחיל עם האיסור.

דובר 1: עם האיסור. תמיד הולך, תמיד באים שלושת הדברים: מה הפרק, מה אסור לעשות, ואחר כך מה העונש. איפה כתוב, תמיד. הדבר השני הוא תמיד, כמעט כל מצווה הוא מתחיל, איפה כתוב, מה הפסוק, איך לומדים את זה. אם לא כתוב מפורש, הוא היה מסביר קצת איך האיסור התפתח, נגיד, איך מוצאים את זה בפסוק.

ואחר כך העונש, הרמב"ם מקפיד מאוד לכתוב איזה עונש יש על כל דבר. זו ההתחלה של הפרקים, ההתחלה של כל הלכה.

אומר הרמב"ם, **"כל האוכל כזית חמץ בפסח"** — כשאדם אוכל, השיעור הוא כזית, כמו הרבה איסורים שהשיעור הוא כזית, אז אם אדם אוכל כזית של חמץ בפסח, מתי? **"מתחילת ליל חמשה עשר"** — מתחילת פסח, שמתחיל בליל חמישה עשר בניסן, **"עד סוף יום אחד ועשרים בניסן"** — שזה היום האחרון של פסח, אז כך, יש לאו נוסף על ערב פסח, ולא נוסף, ועכשיו אין כרת.

דובר 2: נכון, נכון. איי, איי, אה, אה, אה.

דובר 1: הוא רוצה לומר שזה אחרת, שעל זה יש העונשים שהוא מונה כאן, משא"כ האחר הוא לאו, סוג איסור אחר.

אז כך, אם הוא עשה את זה במזיד הוא חייב כרת, כמו שכתוב בפסוק **"כָּל אֹכֵל חֻמֶּץ וְנִכְרְתָה"**, הוא מקבל כרת.

דובר 2: כן.

דובר 1: ובשוגג, אם הוא עשה את זה בשוגג, הוא חייב קרבן חטאת קבועה, קרבן חטאת שהוא תמיד אותו קרבן חטאת.

אי אפשר להיות מדייק במקורות של הרמב"ם שהוא פוסק לפי השיטה, כי הרמב"ם מביא את המקור. לרמב"ם יש תפקיד להראות איך כתוב בפסוק העיקר של כל איסור, אבל לא בהכרח שהוא מתכוון לפסוק לפי הלימוד וכדומה. הוא מביא הרבה פעמים את הלימוד הפשוט ביותר שאפשר, לקרב לפסוק. הסדר שלמדתי את הרמב"ם, או תנ"ך אחרי הרמב"ם, תדע איפה כתוב, שאם לא תאמר...

וגם בהתאם לשיטתו שתורה שבעל פה היא הסבר על תורה שבכתב, כמו שצריך לזכור את זה.

דובר 2: במשנה תורה, בהקדמה אני חושב.

דובר 1: זה הרחבה אני חושב.

דובר 2: לא, זה לא הסבר, לא הרחבה.

דובר 1: המקור של תורה שבעל פה הוא שהקב"ה לימד למשה ביחד עם תורה שבכתב. זה פירוש המצווה, זה פירוש איך לעשות, אבל זה לא פירוש הכתובים. אתה יודע שיש לימודים, קוראים לזה אצל מנחם.

דובר 2: זה חכמת הכתוב, כן.

דובר 1: אבל עם כל זה, אם אין מקור, הוא אמר שזה מפי השמועה, אבל כשהוא יכול, הוא מקרב את זה ללימוד הפשוט ביותר. זו השיטה של פסיקה.

פירוש רש"י: הנאה היא "צעד אחד הרחק" מאכילה

ורש"י מפרש שם בגמרא שכל הנאה באה לידי אכילה, כך אומר רש"י, כי הנאה בדרך כלל פירושה למכור, כמו...

דובר 2: כן, כמו שכתוב אצל הנבילה, שנותנים את זה לו. אוי, מכור תמכרנו לנכרי, כן.

דובר 1: מכור לנכרי, מוכרים את זה. יש לזה כסף. ומה עושים עם כסף? הוא קונה אוכל, או האדם שקונה את זה, אוכל את זה.

דובר 2: אחד משניהם.

דובר 1: לא, קונים אוכל. כך זה רש"י. אז כל הנאה היא בגדר היתר האכילה. כלומר, לא אכלת את הנבילה בעצמך, אבל אכלת את הכסף של הנבילה. אז זה כמו צעד אחד הרחק מהאכילה.

פירוש המצוות לעומת פירוש הכתובים

דובר 1:

זה פירוש המצוות, זה פירוש איך לעשות, זה לא פירוש הכתובים. זה י"ג המידות שהרמב"ם קורא להם בהתחלה, חכמת הכתוב, כן.

אבל עם כל זה, אם אין מקור, הוא אומר את זה לפי השמועה, או כשהוא יכול, הוא מקרב את זה ללימוד הפשוט ביותר. זו השיטה של חזקיה.

הלכה ב (המשך): איסור הנאה מחמץ

פירוש רש"י: כל הנאה באה לידי אכילה

דובר 1:

ורש"י מפרש שם בגמרא שכל הנאה באה לידי אכילה. כך אומר רש"י, כי הנאה בדרך כלל פירושה למכור, כמו... כן, כמו שכתוב אצל הנבילה, שנותנים את זה לו. אוי, מכור תמכרנו לנכרי, כן. מכור לנכרי, למכור. יש לזה כסף.

ומה עושים עם כסף? הוא קונה אוכל, או האדם שקונה את זה, אוכל את זה. כל הנאה באה לידי היתר האכילה. כלומר, לא אכלת את הנבילה בעצמה, אבל אכלת את הכסף של הנבילה, זה כמו צעד אחד הרחק מהאכילה. כך מפרש רש"י.

שיטת הרמב"ם: הלשון "אֵכָל"

דובר 1:

לכאורה הרמב"ם מתכוון גם לזה, אני חושב שזכרתי לשון בגמרא, אבל לא פשט אכילה זה בדיוק.

אחד האוכל ואחד המחמה ושתאו — שתיה בכלל אכילה

אומר עכשיו הרמב"ם, מה שאמרנו "אוכל" לא בהכרח שהוא אכל מוצק, אלא גם אם הוא עשה את זה, הצליח להורידו כמו נוזל. "**אחד האוכל**" — בין שאוכלים את זה, "**אחד המחמה**" — בין אם אדם עושה את זה מומס, "**ושתאו**" — והוא שותה את זה, נקרא אכילה. לא שיש איסור אכילה נוסף ואיסור שתייה נוסף, אלא זה נקרא אכילה, כן? לכאורה.

דובר 2: כן, לא ברור מאיפה.

דובר 1: יכול להיות שיש על איסורים אחרים, יש כן חילוק.

דובר 2: שם זה אחרת.

דובר 1: מה אני מתכוון לומר? ובמאכלות אסורות גם כך ההלכה. אין שום דבר שאסור רק לאכול ולא לשתות. אותו דבר, אותו חתיכת חמץ, לוקחים ועושים מזה איזה שייק, איכשהו, זה לא נעשה מותר בגלל זה. כמו שכתוב על מאכלות אסורות, שותים חלב, מה שלא יהיה, זה לא משנה.

יש כשהשיעור משתנה, שלמדנו אצל... אף על פי שכתוב הלשון אכילה, אז, איכשהו, שתייה בכלל אכילה. יש לימודים על זה בגמרא, אבל זה בכלל.

דיון: שיעור שתייה — כזית או רביעית?

דובר 2: ביום כיפור היה כן משהו... היה כן משהו אחר.

דובר 1: הרמב"ם אמר שלומדים את זה במיוחד ששתייה גם אסורה, לא?

דובר 2: לא כתוב המילה אכילה ושתייה ביום כיפור, כתוב שם "ועניתם".

דובר 1: זה כתוב כן, אה, בסדר. זה בכלל לא חלק, זה לא אותו דבר. לומדים שם שזה לא איסור אכילה, זה לא ממש איסור אכילה של יום כיפור, זה על שיעור אחר. אבל גם אין את המילה ביום כיפור, אין חילוק של אכילה ושתייה שם גם לא.

אבל מה ראינו במאכלות אסורות כתוב ששיעור השתייה הוא רביעית, כמו רגיל. ובהלכות יום כיפור גם יש להם שיעור אחר. וכאן לא מובן, כאן נשמע שזה אותו כזית, צריך לדעת. הרמב"ם לא אומר מה השיעור. כמו שהוא אמר אוכל הוא אמר כזית, ומשמע שכשהוא אומר שותה, זה גם הולך על זה שכזית צריך להיות השיעור. נכון?

דובר 2: כך זה נשמע, אבל לא כתוב ברור.

הלכה ב: איסור הנאה מחמץ בפסח

הלאה, אומר הרמב"ם, איסור אכילה.

דובר 2: כן, מה קורה עם הנאה?

דובר 1: אומר הרמב"ם, חמץ בפסח גם אסור בהנאה, שנאמר "**ולא יאכל חמץ**". יש מחלוקת בגמרא האם תמיד כשכתוב "לא יאכל" זה אומר אוטומטית איסור אכילה. אבל כאן אומר הרמב"ם במיוחד, כאן נראה שהרמב"ם היה מניח שלא בכל מקום שיש איסור אכילה יש גם איסור הנאה, אבל בפסח יש גם איסור הנאה. אלא אם כן הפסוק מתיר במיוחד, כן, או כמו שכתוב כן.

אשר נאמר, מאיפה יודעים שפסח אסור בהנאה?

דובר 2: כן.

דובר 1: מאיפה יודעים לנו שפסח אסור לא רק באכילה וגם בהנאה? **שנאמר "ולא יאכל חמץ"**, דורשים "**לא יהא בו היתר אכילה**". לא רק שלא יאכלו אותו, אלא שגם לא יהיה משהו שקרוב או משהו שהוא הנאה, זה נקרא היתר אכילה. כאילו היתר אכילה פירושו משהו שאסור באכילה, מה עוד נשאר כן מותר לעשות איתו? הנאה, כמו שאסור לאכול נבילה, יש הנאה שנותנים את זה לכלב. כאן יש "לא יהא בו" שום דרך של הנאה מזה.

דובר 2: תרגום טוב יותר להיתר אכילה?

דובר 1: זו לשון של הגמרא. חזקיה אמר שחמץ בפסח אסור בהנאה. מחלוקת בגמרא איך לומדים את זה, אבל זו הלכה פשוטה.

שיטת הרמב"ם בהבאת מקורות

אומר הרמב"ם, **ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמיצין אחד**. חמץ, או הדבר שעושה חמץ, זה אותו איסור. כשכתוב לא יראה לך שאור, זה אותו דבר כאילו היה כתוב לא יראה לך חמץ.

חילוק הראב"ד: שאור לענין שיעור וראוי לאכילה

דובר 1:

יש חילוקים, כן. הראב"ד בא עם חילוק, או ראב"ד בא מיד והוא אומר שיש כן חילוק, לענין שיעור. לא, להיפך. יש מחלוקת. היה, בית שמאי אמרו שיש חילוק בשיעור. בית שמאי סוברים כזית, וחמץ כזית, אבל רק מה שכזית. היה קשה בבית שמאי אמרו שיש חילוק שזה אחר השיעור. על זה לא מתאים.

אבל אני חושב שהרמב"ם כשהוא אומר אחד, אני לא יודע אפילו אם הוא מתכוון לומר שזה אותו שיעור, הוא היה צריך לכתוב משניהם בכזית ברור. הוא מניח פשוט, מה שהוא כבר אמר קודם שהשיעור הוא הכל כזית.

תרגום לעברית

והוא מתכוון כאן בעיקר לומר שהפסוק, אני מתכוון שהראב"ד עשה טעות, הוא חשב שהרמב"ם מתכוון כאן לומר לגבי ההלכות. נראה לי שהרמב"ם אומר את הלימוד, שכמו שאתה אומר יותר פשוטו של מקרא.

דיון: איך לומדים חמץ משאור?

דובר 2:

פשוט, הפסוק עומד רק על שאור. אז איך אתה יודע שיש איסור לגבי חמץ?

דובר 1:

אמת זו קושיא טובה. התירוץ הוא, זה אותו דבר. כי הסברא היא, כמו שאתה אומר, אולי צריך ריזון, שאתה אומר אזהרה על שאור, אבל זה היינו מחזיקים, חמץ למדנו, אבל בעצם זה עצמו, אתה חושב שאין לך חמץ אם אין לך שאור? זה קל וחומר. אם אפילו שאור אסור להחזיק, קל וחומר שחמץ אסור להחזיק.

דובר 2:

לא דווקא קל וחומר, אי אפשר לומר שזה שלום שאור, כדי שלא תעשה חמץ. חמץ ושאור זה לא משהו שמעורב. זה שלום שאור, כדי שלא תעשה חמץ, ואסור לך להחזיק חמץ. כי אסור לך להחזיק חמץ.

חילוקו של הראב"ד: ראוי לאכילה

דובר 1:

אומר הראב"ד שיש כן חילוק לענין למשל שחמץ אסור רק אם הוא ראוי לאכילה. שאור לא צריך להיות ראוי לאכילה, שאור אולי אף פעם לא ראוי לאכילה, הוא רק נעשה כדי לעשות חמץ אחר.

שיטת הרבי: בל יראה מחובר לאכילה

דובר 1:

בוא נאמר מה הרבי אומר, וצריך לדעת אם הרבי סובר כך. הרבי אומר שכן משנה את החילוק שאור וחמץ לגבי בל יראה, כי חמץ, שלומדים, נפסל מאכילת כלב, אין עוברים על בל יראה. כלומר, לכאורה המילה היא כי זה דאורייתא, אבל בל יראה הוא כמו סוג של גדר מפני האכילה, כשיגיעו לאכול, ויהיה להם מזה, כי אומרים לא בדל מיניה, לכן יש איסור ותשביתו ועוד איסור באמת, ובדיקת חמץ. אבל אפילו לגבי יראה לכאורה מחובר לזה שזה כמו גדר.

דובר 2:

אז מה זה קשור לאכילה?

דובר 1:

מה שאין כן שאור, כמו שאתה אומר, גדר, שהולכים מזה לעשות חמץ. זה גם יצא שאפשר מזה לעשות חמץ, אף על פי שאינו ראוי לאכילה, כי אולי בכלל אף פעם שאור לא ראוי לאכילה, כי מי מדבר אפילו אם זה נעשה עוד

יש שיטה אחרת בגמרא שאכילה כוללת הנאה, כי אכילה יכולה להיות יותר רחבה, לא רק אכילה עם הפה, אלא אכילה הנאה. אחרת, שלא יאכל, הלשון לא יאכל, יאכל, זה פירושו לכאורה הלימוד. לא כתוב יאכל, יאכל פירושו אתה אוכל ישירות. יאכל פירושו זה נאכל.

זה קצת יותר רחוק מהאכילה עצמה, איך זה נאכל שאתה מוכר את זה, ואתה עושה עם כסף, ואתה מוכר עם זה משהו אחר. נפלא.

סיכום: איסור הנאה אינו לאו נפרד

דובר 1:

אז זה... לכן זה איסור עשה הנאה. רק לאו. נכון, הוא לא אומר שזה ממש הלאו, מיד שיהיה על זה מלקות לפחות, אבל זה דרש מהפסוק.

שיטת רבי אברהם: כל איסור אכילה אסור בהנאה

דובר 1:

יש את השיטה האחרת של רבי אברהם שאומר מה שהזכרת, שכל איסור אכילה בתורה, חוץ ממה שכתוב בפירוש, אסור בהנאה.

והרמב"ם מביא אותה סברא על מלחמת אסורות, כמו שלא היו צריכים להביא את החזקה, אבל הוא לא הולך עם הכללים של הלימודים, הוא מביא את הפסוק שהוא הכלל הכי גדול. זה הפסוק שאפשר לקחת שחמץ אסור בהנאה. וזה כל איסור שזה אסור בהנאה בפסח, אבל זה לא הנושא שלנו כאן.

טוב, זה האיסור הראשון, איסור אכילת חמץ.

דיון: האם הנאה היא לאו נפרד?

דובר 1:

עכשיו הוא הולך לומר, הדבר השני הוא... כן. הנאה מחוברת לשאלה, אבל זה עוד איסור, לא עוד לאו, נכון?

דובר 2:

נכון. זה לא אכל, זה בלשון של איסור אכילה, כן. הוא לא אומר שיש מלקות על זה.

דובר 1:

בסדר, הלאה.

הלכה ג: איסור בל יראה ובל ימצא

לשון הרמב"ם

דובר 1:

ואחר כך יש איסור לא יראה. הדבר הבא הוא, מה שמנינו את הלאוין, יש לא יראה, שלא ימצא. לא יראה לא ימצא.

אומר הרמב"ם, **והמניח חמץ ברשותו בפסח**, ואדם לא הולך באמת לאכול פסח, אבל הוא ישאיר את זה לאחר פסח. ואדם משאיר חמץ ברשותו בפסח, **על פי שלא אכלו**. אז הוא **עובר בשני לאוין, שנאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך**, שלא יראה, ונאמר עוד פסוק **שאור, לא ימצא בבתיכם**, שלא ימצא שאור בבתיכם.

למה כתוב "שאור" במקום "חמץ"?

דובר 1:

אני חושב שאיך שנבין את זה פשוט בפשוטו של מקרא הפשט הוא ששאור הוא מה שעושים חמץ, והתורה אומרת לא שלא תהיה לך חמץ לא רק זה, אלא שאפילו לא תשאיר את השאור שמשמשים בו לעשות חמץ. זה משהו שבדרך כלל שומרים, שגם תיפטר מזה, כי אני רוצה שבכלל לא יהיה לך חמץ בבית. לכן הולכים מחמץ לשאור.

תירוץ הרמב"ם: חמץ ושאור — אחד

דובר 1:

אבל כאן אומר הרמב"ם מיד אחר כך, למה קודם היה כתוב לא אכל חמץ, יש פתאום על לא ראו ולא ימצא כתוב שאור?

יותר גרוע, זה נעשה חלש יותר, אבל לא אפילו כלב יכול לאכול את זה עדיין. כל זמן שאפשר להחמיץ עם זה, זה אסור.

מתי שאור נפסל לגמרי?

דובר 1:

יש כן אופן ששאור נפסל לגמרי, שזה שאם ייחדו לשיבה, כמו שיש לי אני לא יודע במציאות כל כך חזק, פשע איפשע עדיין לא שאור. זה לא פשט ששאור זה לא לחם ישן, זה איזה מין, זה איזה סוד לחם או מה. יש תהליך מסוים, רוצים לעשות יש לו.

מה הראב"ד מביא שכתוב פת שאיפסא, כי אפשר כן, אומר הראב"ד הביתה. דווקא פת של שאור, מין פת.

דובר 2:

אה, יפה מאוד.

מה הרמב"ם סובר לגבי ראוי לאכילה?

דובר 1:

אז, אנחנו לא יודעים מה הרמב"ם סובר לגבי השאלה אם צריך לסדר משל יהיה הנושא של ראוי לאכילה. נראה שהרמב"ם סובר אחרת. כך הוא מביא, שהרמב"ם סובר כן ששניהם לענין ראוי לאכילה.

אבל כך אומרים דווקא אחרים, דווקא לומדים כמונו, שהרמב"ם לא מתכוון לומר שיש את החילוקים, לא נכנסים בכלל לחקירות הברירה, לא לגבי השיעור, לא לגבי נושא הראייה. הרמב"ם מתכוון רק לומר שזה איסור אחד, אולי בכלל הוא מתכוון שזה איסור אחד במנין המצוות, כמו שחשבו שלומדים מזה מקומות כאלה.

אומר הרמב"ם הלאה, אנחנו עדיין לא מחזיקים בפרטי הלכות, אנחנו עדיין לא מחזיקים בהלכות הראשונות שמנהגו לומר את עיקר הדין, העיקר, לא עיקר הדין, העיקר כמו צורת המצווה. אז אפשר מאוחר יותר צריך לבדוק בנושא של ראוי לאכילה או רשות.

הלכה ג (המשך): מלקות על בל יראה ובל ימצא

הכלל: לאו שאין בו מעשה — אין מלקות

דובר 1:

כבר, אומר עכשיו הרמב"ם, כשדיברנו שהשאר חמץ ברשותו היא שני לאווין. אבל אומר הוא, בדרך כלל כשיש לאו יש מלקות, אבל אומר הוא, כאן אינו לוקה, על השאר חמץ בבית אי אפשר לקבל מלקות, **משום לאו שאין בו מעשה, אלא אם כן קנה חמץ בפסח**, רק אם קנה חמץ בפסח, קנה, או **החמיץ**, לקח קמח טרי ועשה ממנו חמץ. למה? **כדי שיעשה מעשה**.

יש לנו כלל שמלקות מקבלים רק כשיש מעשה, לאו שאין בו מעשה אין בו מלקות. אז כשהשאר סתם, אז זה לאו בלי מלקות, ומלקות יש כשזה בא עם מעשה.

לשון הרמב"ם

דובר 1:

אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח, ובא הפסח, בא פסח והוא לא ביערו, אלא הניחו ברשותו, הוא השאירו, אף על פי שעובר על שני לאווין, הוא אמנם עבר על שני לאווין, אבל אינו לוקה מן התורה, לא מקבל מלקות מן התורה, לפי שלא עשה מעשה, הוא לא עשה מעשה.

אבל מה כן? **מכין אותו מכת מרדות**, מכת מרדות הוא כן יכול לקבל.

חידוש: מכת מרדות לא צריך מעשה

דובר 1:

נראה שהרמב"ם לומד, שעל מכת מרדות לא צריך להיות מעשה. הכלל שמלקות אי אפשר לתת על מעשה הוא רק על מלקות, אבל המלקות הרבנית, מכת מרדות אפשר כן לתת.

דיון: למה מקבלים מכת מרדות?

דובר 2:

כן, אבל זה מילא, זה מילא. אבל למה בעצם? כי יש מעניין, יש לנו כלל שכל דרבנן מקבל מכת מרדות.

דובר 1:

אוקיי, הבנתי.

דובר 2:

אבל עכשיו יוצא, הדרבנן הוא איזה כלל חדש, שכשאדם עושה את זה, הוא זה. הקנס הוא עבר על מצוות דרבנן של בדיקת חמץ, של ביעור חמץ. והוא אומר ולא ביערו משהו. הוא לא קיים את מצוות דרבנן של ביעור חמץ. אולי?

דובר 1:

בוא נראה. איך זה... אני רוצה לראות את זה אולי רבי ראבינוביץ' איזה סוג של איך זה עומד למעלה קנין. יש סברות אחרות בגמרא שאפילו לאו שניין במעשה צריך לקבל.

אה, אתה רואה הוא אומר גם את הדבר בלאו ביערו הוא עבר על מצוות דרבנן של להשבית החמץ של ביעור חמץ. אה, בשביל זה אני רוצה לדעת.

חקירה: לאו שאין בו מעשה — דין בלאו או באדם?

דובר 1:

אז, אוקיי, אולי הבנתי לא נכון. מה הכלל על הכלל שאתה יודע? כשאדם, לאו שאין בו מעשה זה דין בסוג הלאו, או בדרך איך עושים את זה. השארה, כן. לא ימצא פירושו? השארה.

הלכה ג (המשך): לאו שאין בו מעשה ומכת מרדות

דובר 1:

אה, בשביל זה אני רוצה לדעת, אז, אז, אולי לא הבנתי נכון. מה הכלל שאתה יודע? כשאדם, לאו שאין בו מעשה, זה דין בסוג הלאו או בדרך איך עושים את זה?

דובר 2:

לא, האדם לא מקבל את העונש הגדול כי הוא לא עשה משהו. אתה השארת.

דובר 1:

השארה, כן.

דובר 2:

"לא ימצא" פירושו להשאיר. זה לא שהלאו נעשה לאו חלש יותר, אלא האדם לא עשה משהו ביד רמה. יש משהו חוצפה גדולה יותר בעשייה.

דובר 1:

אני שואל אותך לאו אחר, כאן כתוב, אני מתכוון שכן. כלומר, יש לאו שאפשר לעשות בשתי דרכים, נכון?

דובר 2:

לאו שאין בו מעשה זה לא שהלאו עכשיו לא מקבל מלקות לעולם. זו שאלה של פרקטית. אם יש לך עוד דרך לעשות עם מעשה, כמו שלכאורה ראינו בהלכות עבודה זרה, דברים שונים, שהרמב"ם אמר בקשר, אם עשה בו מעשה, אם לא עשית עם מעשה, הוא לוקה. זה לא דין בחומר הלאו. זה דין בפרקטיקה. אם הוא מוצא דרך לעשות את הלאו בלי מעשה, לא מקבל מלקות. או הוא מוצא לאו שבדרך כלל עושים בלי מעשה, הוא עושה עם מעשה, הוא לוקה.

לכן אומר הרמב"ם, אם הוא קנה הוא לוקה מן התורה, אבל הדרך הרגילה היא לא כך.

המילה "ולא ביערו" ומכת מרדות

דובר 2:

וכנראה רק כאן יהיה לפי הפשט שהמילה היא כאן "ולא ביערו", כאן יש מכת מרדות, לא סתם לאו אחר שאין בו מעשה שאין איזה איסור דרבנן אחר

אז, הוא מתכוון לומר כך, כשזה מזיד זה קנס בשבילך. כשזה שוגג זה לא קנס, אלא זה מין אזהרה של חמץ. כזה... שלא יהיה שום דרך שאדם יהנה אחרי פסח מחמץ.

דובר 1:

איך מסירים שוגג? אתה יודע, אדם עושה משהו, אפשר לומר שהוא לא יעשה את זה. איך אפשר לומר שאדם עושה משהו? שוב, אחרי פסח הוא מוצא את החמץ. הוא מוצא את הפסח אחרי חמץ. אומרים לו, אני מתכוון הוא מוצא את החמץ אחרי פסח.

דובר 2:

לא, לא כדי שלא יהיה סיבה שאדם... אנשים יכולים גם לשחק שוגג.

דובר 1:

יפה מאוד. אתה אומר שהוא הולך לעשות שוגג במזיד? ערמה... מה שאני שואל, זו השאלה המעשית שלי, איך יכולה להיות גזירה כדי שלא יעשו שוגג? זה קצת מצחיק. אני מתכוון שיש תירוץ על מה שהיא השאלה המעשית שלי. לא עושה... אתה יודע מה, אתה הולך לעשות טעות? אני הולך לעשות תקנה, ואדם לא יעשה את הטעות. משהו כזה.

דובר 2:

בכל מקרה, ומה היה רע? הוא היה משאיר פרישות שתי שעות, והוא היה גם, כי הוא היה שוקל את זה בסטייק.

דובר 1:

בטח לכן. אוקיי. כן. אשרי.

הלכה ה – תערובת חמץ בפסח אוסר בכל שהוא

דובר 2:

חמץ, עיקר איסור חמץ. עכשיו אנחנו הולכים ללמוד על תערובת חמץ. בכל שאר האיסורים יש דין, אני לא יודע אם בכל, הרבה איסורים אחרים יש דין, ביטול, כמו שמתערב נבילה וכדומה. אבל כאן אין ביטול, אומר הוא. **חמץ שנתערב בדבר אחר בפסח**, כן, תראה, **הרי זה אוסר בכל שהוא**. זה הדין. זה אוסר הכל בכל שהוא. אחר כך הוא הולך לדבר על שיעור, אבל... יש איסור תערובת חמץ, הרמב"ם הולך לומר שמקבלים על זה מלקות.

זה לא קשור בכלל לזה שאין ביטול. זה שאין ביטול, זה דווקא שאלה של ביטול. ביטול, תערובת חמץ לא אומר שזה לא בטל. אנחנו רואים פשטים אחרים, מה הראב"ד אומר על זה? אנשים אחרים... אבל על כל פנים, זה לא נכון שתערובת חמץ אומר שאין ביטול. תערובת חמץ אומר הוא אוכל חמץ עם עוד דבר.

מה זה אומר "הרי זה אוסר בכל שהוא"?

דובר 1:

אבל מה זה אומר הרי זה אוסר בכל שהוא? מה זה אומר הרי זה אוסר בכל שהוא?

דובר 2:

זו התשובה. אם זה היה ביטול, זה היה רק בטל. אבל תערובת אומר כשזה לא בטל. לא כל, כשזה חצי על חצי, כשזה פחות מחצי. אין חילוק. האיסור שיש חידוש בחמץ, ויש תערובת ממנו אוסר. תערובת אומר שאוכלים את זה עם עוד דבר. דווקא פוסק הרמב"ם שזה אוסר בכל שהוא, אבל זה עוד פרט. אחר כך, הרמב"ם פוסק כך, יוצא, הם למדו מזה?

דובר 1:

למה?

דובר 2:

אבל אנחנו עוד לא למדנו כלום מזה עכשיו. אבל אני אומר שם, זה שהחידוש כאן שאתה אומר שיש מהלך של תערובת חמץ, הרמב"ם הביא ממנו פסוק בעוד רגע, זה לא קשור לפרט שדווקא פוסק עם שיטת עשתו לכל שכן. זה אולי כי אין שלא מתירים, זה כבר פרט על הלכות ביטול. ביטול עובד על

שנצטרף, אולי לא יהיה מכת מרדות גם לא. הרמב"ם לא עושה כללים של מכת מרדות. זה מעניין הוא אומר את זה כאן, כשהוא עדיין לא סיפר לנו את מצוות דרבנן של ביעור חמץ. כי כאן הוא מדבר על העונשים. הדרך הרגילה היא להשאיר, בא, שנאמר אל תשאיר, ושלא יקיים את הרבנן, ושנראה הלאה. זה הגיוני. אני אומר את המילה "ולא ביעור" היא כמו שהרמב"ם נותן לנו את הרמז.

הלכה ד – חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם

דובר 2:

כבר, הלאה, אומר הרמב"ם, עוד חלק מהעונשים, חלק מה... כן, כן. הלאה, עכשיו זה כמו חלק מ... מה קורה אם עברו? אז כך, **חמץ שעבר עליו הפסח**, אם כן עברו והשאירו פסח, או הוא כבר הולך לומר לאו דווקא עברו, אם נשאר... כן, אבל הוא כבר הולך לומר שאפילו אם עברו בשוגג, נשאר חמץ אחרי פסח, **אסור בהנאה לעולם**. לעולם הוא מתכוון לומר שיש מקומות שאסור בהנאה כדי שיעשו, או כדי שיעשו, זה לעולם, כן, אפילו כשאין עוד איסור חמץ. כן. **אסור בהנאה לעולם**.

אומר הוא, **ודבר זה**, שזה אסור בהנאה אחרי פסח **קנס מדברי סופרים**. זה לא דין דאורייתא, זה דין מדרבנן, הרבנן קנסו.

אם אדם עובר על כל יראה ובל ימצא, אסרו חכמים את החמץ. אומר הרמב"ם, הקנס, היית אולי חושב שהקנס בא רק כשהוא עבר במזיד? לא! **אפילו הניחו בשוגג או באונס**, יש גם את אותו קנס של אסור בהנאה לעולם. למה? **כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו עד שיהנה בו אחר הפסח**. כדי שאדם לא ישאיר חמץ כדי שיוכל ליהנות ממנו אחר כך. אמרו שאין שום דרך של הנאה אחרי פסח, זה יסיר את המוטיבציה של אדם לשמור. פעם שאסרו את כולם, לא יכול אדם גם לעשות ערמה, הוא לא יכול לעשות חכמות, אין חמץ בכלל.

דיסקוסיה: למה קונסים שוגג?

דובר 1:

התירוץ הוא, כי הדרך הרגילה הייתה בשוגג. כלומר, זה גם קשור לכאורה לנושא של ביעור חמץ או בדיקת חמץ. אדם יש לו חמץ למעלה, הוא לא ישכח. אומר החמץ, לא, הוא לא יוכל לעולם להשתמש. ממילא נעשה מאוד חזק הדבר שצריך באמת להוציא את החמץ, כי הוא יודע שלא ישאר פרשת המחז. אבל אתה זוכר שמיד ראינו על הדריסא ובטל בעל מסריקים, פרשת החכמים היו באמת בדיקת חמץ.

יוצא שעם התורה כי כשלכאורה היה אחרי פסח חמץ... לא, השאלה נשאלת האם הגזירה של חמץ של רב על פסח היא משום בעל יראה או שזה בעצם משום בדיקת חמץ, כי זה אומר כי אתה לא הולך לעשות ביטול, זו השאלה, או אולי זה אפילו פשוט, אולי זה פשוט עדיין חלק מהנושא של בדיקת חמץ, מביין? כלומר כך, שכשביטלו אין בל יראה, על החמץ לא קרה בל יראה. אולי הקנס הוא שהוא לא הולך לבטל. למה הוא הולך? איך אתה יודע שהוא לא הולך לבטל? כי הוא הולך להשתמש אחרי פסח. מה זה אומר? איך הוא הולך להשתמש אחרי פסח? בא חכם ואומר, אתה לא יכול להשתמש אחרי פסח.

אבל כדי שלא יניחנו סתם הולך על השגגה. כלומר, כשזה מזיד, ברור שהוא עבר עבירה, מקבל קנס חמור. אבל בשגגה, למה בא אז קנס?

דובר 2:

על זה הוא אומר, כדי שלא יהיה שום דרך.

דובר 1:

אני שואל שאלה מעשית, איך אפשר לעשות אזהרה על שוגג? שוגג אומר, אני לא יודע. מה אתה אומר? אני נותן לך קנס, אתה לא הולך לעשות שוגג? מה זה אומר?

דובר 2:

חמץ פסח, תיאורטית בטח. אני לא יודע, יש דרשה יש לומתים. הדבר לא הולך להיות מותר. החמץ של עבר לבוא פסח אסור לעולם. אוקיי.

תערובת חמץ שעבר עליו הפסח

דובר 2:

חמץ של עבר לבוא פסח. **בין במינו**, מה זה אומר שהתערב במינו? בוא נאמר חמץ עם קמח שאינו חמץ. **בין שלא במינו**, חמץ במשהו אחר, אני יודע, ביין. **הרי זה אסור בכל שהוא**, כל מה שהתערב בזה אפילו רק משהו, חמץ נעשה אסור, זה לא נעשה מותר כי זה היה כמות קטנה.

המשך הלימוד

עוד אומר הרמב"ם, הוא חוזר לתערובת, אבל הוא זורק קודם דבר, **חמץ שישראל שעבר עליו הפסח**. אומר הוא, הדין שאוסר בכל שהוא הוא רק כשהוא בפסח. אבל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, הרי למדנו שהוא אסור בהנאה אחר פסח, **אף על פי שאסור בהנאה, אבל אם נתערב בין במינו בין שלא במינו, הרי זה מותר לאכול אחר הפסח**, מותר לאכול כן אחר פסח. למה? **שלא קנסו ואסרו אלא חמץ עצמו**. הקנס שלמדנו קודם, שכל חמץ שהשאיר אפילו בשוגג נעשה אסור אחר פסח אפילו לעולם, קנס זה היה על חמץ עצמו. אבל תערובת היא כן מותרת באכילה לאחר הפסח.

דיון: מתי נתערב החמץ?

דובר 1:

אם היה עובר על בל יראה על תערובת חמץ... סליחה, בל יראה אין אולי על תערובת חמץ. מתי? כשנתערב אחר יום טוב פירוש? כשנתערב אחר פסח?

דובר 2:

הוא מתחיל עם חמץ שעבר עליו הפסח, וזה אומר הוא שהוא מותר לאכול אחר הפסח. כן, אבל אני חושב שזה המקרה שהוא מדבר. חמץ אחר פסח, יש תערובת חמץ שעבר עליו הפסח. אני חושב שיש שתי דרכים איך ללמוד זאת, האם מדברים ממתי נעשה תערובת. כי אתה יכול ללמוד שחמץ כבר נתערב, כל הדבר נעשה חמץ, ועכשיו יש איסור אחר פסח גם כן. אבל יכול להיות שלא. האיסור של הנאה אחר פסח הוא על חמץ עצמו, הקנס. על תערובת חמץ לא עשו את הקנס.

וזה, להיות ברור, כמו שהוא מביא כאן מלמטה, זה אומר שאפילו שיש חמץ, אפילו פחות. תערובת פירושה זה עם עוד דבר. אם אוכלים חמץ ביחד עם עוד דבר, גם בפסח אינו אסור. לא צריך להיות בטל.

הלכה ה (המשך): תערובת חמץ שעבר עליו הפסח

דובר 1:

אבל יכול להיות ש... אמת, אסור עדיין לא. שניהם כנראה ביחד. האיסור של הנאה אחר פסח הוא על חמץ עצמו, והקנס. על תערובת חמץ לא עשו את הקנס. וזה תהיה ברור, מה שמביא כאן מלמטה, זה אומר שאפילו שיש מעט חמץ, אפילו פחות.

תערובת פירושה זה עם עוד דבר. אם אוכלים חמץ ביחד עם עוד דבר, גם יודע אני שאינו אסור, לא צריך להיות בטל, לא צריך להיות רוב. זה אומר הוא, תערובת פירושה אוכלים אותו ביחד, תערובת פירושה ממש לא הדבר עצמו, אלא אוכלים אותו עם עוד דבר.

אם יש לך, לפי הרמב"ם, כך אומרים כאן הרבה מפרשים שזה ברור כן, שאם אוכלים חמץ שעבר עליו הפסח עם עוד דבר, אין עוברים על האיסור דרבנן. למה? כי החכמים רק גזרו על חמץ טהור. תערובת חמץ לא גזרו, לא צריך להיות רוב, לא צריך להיות שיש, לא צריך להיות כלום.

זה, המשנה ברורה מביא שאין שום רחל נגד זה. אין אפילו רב שלו, כך נראה. לרוב אין שום איסור.

הגדרת תערובת חמץ

מבין אני שיש בזה עוד תנאים. כלומר, אם ניכר החמץ, אם קוראים לזה שאוכלים חמץ, פירושו הוא מורה אותו עם חמאת בוטנים, עדיין לא נקרא תערובת חמץ.

דובר 2:

לא, לכאורה לא. צריך לדעת, נתערב היטב. נניח, אתה יכול כבר לראות מה הוא מה. דגני בוקר עם חלב, כי זה ביחד עם חלב?

דובר 1:

בסדר, זה לא העיקר. שני דברים ביחד. ונראה מאוחר יותר אצל חמץ, שאוכלים מצה ביחד עם מרור ביחד, מצוות מבטלות זו את זו, יוצאים.

כשכתוב שדבר אסור, אלא אם כן יש חלק מתערובת חמץ, פירושו שאוכלים אותו לבד. כן?

דובר 2:

או שלי. יכול, אנחנו צריכים תבין. הוא אוכל שני כזיתים. כזית אחד הוא חמץ, הכזית השני אינו חמץ. מה עוזר לי?

דובר 1:

הסתכל בסעיף הבא, תראה ברור שעל זה מדברים בתערובת חמץ. הסתכל בסוף.

והם למדו שחמץ שנתערב אסור, ואחר פסח, האיסור של הקנס שהוא אסור לעולם, לא הולך על חמץ שנתערב.

הלכה ו — עונש על תערובת חמץ

כרת אין על תערובת חמץ

ועכשיו אומר הרמב"ם את העונש על חמץ שנתערב. אומר הרמב"ם, **"תערובת חמץ אין חייבין כרת"**. מה שהם למדו שאכילת חמץ היא כרת, זה רק על אכילת עצמו של חמץ, על אכילת חמץ עצמו.

"אבל אוכל תערובת חמץ, כגון כותח הבבלי ושכר המדי" — כותח הבבלי הוא משהו תערובת של חלב עם תבלינים עם לחם. ושכר המדי הוא גם משהו בירה שעושים מחמץ ומדברים אחרים.

"וכל הדומה להם מדברים שהחמץ מעורב בהם" — כל מה שמעורב בו החמץ, **"אם אכלו בפסח לוקין"** — מקבלים אכן מלקות, כמו שהרמב"ם אמר שאסור בתערובות, **"אבל כרת אין, ואין בו כרת"**.

הלאו של "כל מחמצת"

"שנאמר, כל מחמצת לא תאכלו" — כל מחמצת פירושו כל מה שהוא חמץ. זה הלאו, הלאו הוא כל מחמצת אומר הלאו שעל תערובות, היית עם אותו הסבר שאין כרת, היית גם אומר שאין מלקות, כי לא נאכל חמץ טהור.

אבל כל מחמצת הוא ריבוי, שגם תערובת של חמץ היא לאו. מחמצת, לא חמץ אלא מחמצת, דבר המעורב, דבר שיש בו חמץ. זה אומר שכתוב לאו ברור, לאו נוסף, אבל לא כתוב כרת. כרת כתוב רק על אוכל חמץ, לא על אוכל מחמצת. יוצא שיש לאו ואין בו כרת.

שיעור כזית בכדי אכילת שלש ביצים

אומר הרמב"ם, **"במה דברים אמורים"** שיש מלקות על אכילת חמץ בתערובת? **"כשאכל כזית חמץ בתוך התערובת בכדי אכילת שלוש ביצים"**. שהתערובת היתה כל כך הרבה ששלוש ביצים היה כזית שלם. שלוש ביצים הם כמו שש פעמים כזית, ובוזה היה אבל כזית חמץ, **"אז הוא לוקה מן התורה"**.

"אבל אם אין בתערובת כזית בכדי אכילת שלוש ביצים, אף על פי שאסור לו לאכול" — אפילו אסור לאכול, **"אבל אם אכל אינו לוקה אלא מכת מרדות"** — אז לא מקבל מלקות.

צריך להיות שיעור, אפילו בתערובת חמץ צריך להיות. לא פשט שהחמץ אוסר את כל הדבר וכזית מתערובת חמץ אוסר, אלא תערובת חמץ היא האיסור כי יש בזה חמץ. אין את ההיתר שכשמעורב עם משהו נעשה בטל, לא נקרא כבר חמץ טהור, זה אין. אבל גם לא אומרים שכל התערובות נעשית אסורה מספיק לקבל מלקות. נעשית אסורה מספיק לא להיות מותר לאכול, אפילו משהו, כמו שנאמר.

שלוש מדרגות של איסור

כן, הרמב"ן בספר המצוות.

דובר 1:

הרמב"ן החזיק... אמרתי אחרת הוא רק דרבנן, התכוונתי שזה דאורייתא בלי שיעור. הוא אומר שהרמב"ן החזיק כמוך, שזה... יש משהו דרך אחרת של ללמוד כאן שקשור לכלל שלומדים במאכלות אסורות של טעמו ולא ממשו. שטעמו ולא ממשו הוא איסור חלש יותר, והם היו לומדים שהשיעור של כדי אכילת פרס הוא לא כמו שאני אומר סתם דין בשיעור שצריך לאכול, אלא זה משהו דין, כלומר ממשות.

מה מאוד מוזר לי? מה זה קשור לממשות? ממשות פירושו כל עוד יש שם חתיכה. אבל כך הם לומדים שממשות פירושה משהו... שהשיעור של כזית בכדי אכילת פרס... אני צריך לדבר על פרס.

בקיזור, יש אחרים בזה הרמב"ן. אני זוכר שהרמב"ן, משהו במנין המצוות, חולק עם הרמב"ם שמנה לפני שנים, שזה לאו נוסף, אסור את הבשר. אבל אנחנו מרוצים עם שיטת רמב"ם היום.

דובר 2:

כן.

הלכה ז — אכילת חמץ עצמו

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, "אוכל מן החמץ עצמו" — כאן חוזרים כבר לחמץ, לא תערובות. יכולתי זה ההמשך, לפי הפשט שלי זה מתאים מאוד טוב, כי אתה מדבר הרי עכשיו בדיוק על הנושא של אכילת החמץ.

דובר 2:

אני אני אני כן, אבל אני חושב לומר תערובת רק אם יש בתוכו משהו חמץ. נניח שהתערב מעט חמץ בענק, והוא אוכל רק טיפה, ובחתיכה הזו לא היה.

דובר 1:

כן, נניח... אין לאו של לא יאכל חמץ. "הרי זה עובר מן התורה שנאמר לא יאכל חמץ."

הלכה ח (המשך) — פחות מכזית חמץ

דובר 1: כן, אבל אני חושב לומר תערובת רק אם יש בתוכו משהו חמץ. נניח שהתערב מעט חמץ בענק, והוא אוכל רק טיפה, ובחתיכה הזו לא היה. כן, נניח...

אין לאו של "לא יאכל חמץ", הרי זה אסור מן התורה, שנאמר "לא יאכל חמץ", פירושו אפילו פחות משיעור. כן. אומר הרמב"ם, אפילו מעט נקרא "לא יאכל חמץ", אבל מלקות לא יוכל להיות. אף על פי כן, אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית. ואוכל פחות מכזית במזיד, מה קורה אם הוא עשה זאת במזיד? גם אין מלקות, גם פחות משיעור לא יהיה חייב במזיד. אלא מה אז? כן, הוא יהיה חייב מכת מרדות, כי זה אסור, וממילא יקבל מכת מרדות. מלקות לא מקבלים.

דיון: מכת מרדות לעומת מלקות דאורייתא

דובר 2: מה הוא? לא בדיוק כל כך הרבה. האם 39? האם לפי כמה שהוא יכול לסבול. לפעמים יהיה אולי יותר. מלקות... מכת מרדות יכולה להיות יותר גם, לא? אבל השיעור 39? אני חושב שבעמוד השני כתוב ש... שמים כמה צריך לתת לו.

דובר 1: לא, בדאורייתא שמים אם הוא יכול לסבול עד 39. אבל יכול להיות אם הוא גיבור גדול יתנו לו 350. אני לא יודע למה, מכת מרדות אין לה השיעור של הדאורייתא. לא יודע. אבל נראה לי, אני חושב שזו אותה מלקות, וכתוב בעוד רגע רק איזו כוונה יש לשליח בית דין, האם הוא אומר לשם יחוד לקיים מצות עשה, או הוא אומר לקיים מצות דרבנן. אין הבדל מעשי, יש רק הבדל.

חידוש: חמץ ישן — מכת מרדות כפולה

אז, יש שלוש, אפשר לומר שלוש גדרים כאן, כן? כרת אין כשמעורב עם משהו. מלקות יש כשיש מספיק חלק חשוב ממנו, יודע אני, נניח אולי אחוז מסוים, שלוש אחוז, אני לא יודע בדיוק מה יוצא, שבתוך אכילת שלוש ביצים יש כזית.

קושיא: תלמה היכי דמי?

המילה היא על הוא אכל כזית? הרי אכל כזית, תלמה היכי דמי? זה ההסבר שתערובת לא עוזרת.

תירוץ: דין כזית בכדי אכילת פרס

הפירוש הפשוט הוא, מה שהרמב"ם אומר הוא פשוט לפי הכלל. הרי יש כלל שאף פעם לא לוקים אלא אם אוכלים כזית מאיסור, אין פחות מכזית. זה שאמר תערובת, אם אתה אומר, עדיין לא אומר שדבר מותר נעשה אסור. זה אומר רק שלמרות שאכל את החמץ בתערובת, והיה רק טעם של חמץ, היה רק בתערובת, אני צריך כבר אפילו לא לחפש טעם, כי היה אפילו רק החמץ בזה. עם תערובות צריך איסור נוסף, אבל זה עדיין לא אומר שנעשה בטל השיעור כזית. אז צריך תמיד להיות כזית.

ומה השיעור כזית? שצריך לאכול כזית כדי אכילת פרס, כמו כל דבר. המילה השנייה, כמו הכלל תמיד כשאוכלים כזית לא בבת אחת, הוא לא אוכל בבת אחת, הכלל הוא כדי אכילת פרס. אז המילה השנייה, לפי הפירוש של , הפירוש הוא גם אכל כזית בכדי אכילת פרס.

לא כתוב ממש ברמב"ם כך, כתוב ברמב"ם כך, יש בתערובת בכדי אכילת פרס. כך אני חושב, הפירוש הפשוט, שמכיוון שהוא אוכל כזית, הרי קשה, למה אוכל כזית הרי לא. התירוץ הוא, שכל פעם שהוא אוכל כזית הוא כזית, אפילו אם מפסיקים, כל עוד זה כדי אכילת פרס, לוקים. אותו דבר, תערובת חמץ חייבת להיות כדי אכילת פרס.

איסור דרבנן על כל שהוא

וסתם על איסור הוא אפילו כל שהוא שהוא תערובת חמץ. וזה דרבנן, תערובת חמץ היא דרבנן, אבל אין לאו, כי ה... דאורייתא הוא כי זה תערובת חמץ, זה מדאורייתא, וזה חצי שיעורים, זה מדאורייתא. אבל הלאו כל מחמצת לא תאכלו לא נכנס לזה.

דובר 2:

אז מה כן? אז הרעיון של... אה, חסר השיעור. אה, אז יותר מכל מחמצת לא תאכלו, הלאו שלו לא יכול להיות לו.

דובר 1:

כמו שהראב"ד הולך לומר בעוד רגע, שכל מי שאוכל חצי שיעור הוא במכת מרדות. ויוצא במכת מרדות.

דובר 2:

טוב מאוד.

הראב"ד חולק

דובר 1:

הראב"ד חולק כאן, ויש דרכים אחרות. אני זוכר שיש רמב"ן על איך מפרשים. הראב"ד אומר שהוא לא מבין שהרי יוצא שאוכלים לא אכילת פרס אצלנו. הוא אומר שבקיזור, צריך להסתכל בגמרא על הגמרא שהרמב"ם מביא, כי יש שאומרים לא כך ש, שעוברים כן אפילו.

כנראה האחרים אומרים שזה שהוא אכל כזית הרי לא חידוש שהוא צריך לקבל מלקות, כי הרי אכל כזית חמץ. ותלמה היכי הדברים האחרים. החידוש הוא שאם בין כולם ביחד יש כזית, לא עוזרת תערובת ולא נקרא שהוא אכל כזית חמץ. כלומר, יכול להיות להיפך.

הראב"ד אולי טוען שבתערובת מבוטלת אף פעם לא חייבים באמת בגלל זה, כי לא אוכלים... אין שיעור כדי אכילת פרס.

שיטת הרמב"ן

דובר 2:

דובר 1: כן, אומר הרמב"ם, כל זה משעה ששית, נניח שזה דאורייתא, מהמחצית השנייה של היום, מאחרי חצות, מאחרי תחילת שעה שביעית. אבל החכמים הוסיפו עוד שעה, **אסור חכמים לאכול חמץ מתחילת שעה שישית**. למה? **כדי שלא יגיעו לאיסור תורה**, שלא יגיעו קרוב לאיסור תורה. הם שמו גדר של עוד שעה.

ומה קורה מהשעה הששית? החכמים אסרו הכל כמו חמץ דאורייתא ממש, **מתחילת שעה ששית, יהיה החמץ אסור באכילה ובהנאה**. והרמב"ם מסביר, **שעה ששית היא מדברי סופרים, ומשעה שביעית והלאה זה נעשה מן התורה**. אבל בשניהם זה עדיין אסור בהנאה, החכמים אסרו אותו כמו האיסור דאורייתא.

גזירה לגזירה: שעה חמישית — אסור באכילה, מותר בהנאה

דובר 1: ואתה חשבת שכאן סיימו? לא, לא, לא, החכמים הוסיפו עוד שעה. שעה חמישית, גם היא אסורה מדרבנן לאכול חמץ, אבל זה כבר לא באותה חומרה. **אין אוכלים בו חמץ**, לא אוכלים בו חמץ. למה? **גזירה משום יום המעונן**. זו כבר גזירה על השעה הששית. כי אם יהיה יום מעונן, ולא היו להם אז שעונים וכו', אז **שמא יטעה בין שעה חמישית לששית**, הוא יטעה בין השעה החמישית לששית. ששית היא אסורה, אסורה לגמרי, כאילו היה ממש דאורייתא, כי אסור גם בהנאה. אבל אסור גם שעה לפני כן, כדי שלא יכשלו בשעה ששית. הם נתנו לשעה ששית את כל הדינים הדאורייתא, עד כדי כך שצריך להוסיף לזה גם גזירה. כמו שהדינים הדאורייתא מקבלים גזירה, גם זה מקבל גזירה.

דובר 2: הוא אומר "אין אוכלים", הוא לא אומר... החמישית היא בגלל ביום המעונן, יום ששית היא לא בגלל שעושים טעות. יכול להיות שהחצות אפשר לראות בבירור אפילו ביום המעונן, אני לא יודע.

דובר 1: השעה החמישית היא בגלל יום המעונן.

הלכה י — תרומה ולחם תודה בשעה חמישית

דובר 1: אומר הרמב"ם, ואין אסור בהנאה בשעה חמישית. כשהחכמים אסרו את השעה החמישית, הם אסרו אכילה, אבל לא הנאה. **לפיכך, אז מה נוגע למעשה? לפיכך תולין בה את התרומה ולחם תודה וכיוצא בהן מחמץ שהוא קודש**. תרומה ולחם תודה, שהוא, בלחם תודה מביאים חלות שהן חמץ, ואותו דבר תרומה לוקחים מ... כל שאר חמץ אומרים שצריך להיפטר ממנו לפני כן. אבל תרומה ולחם תודה יש איזה איסור שחמץ שהוא קודש יש איסור לשרוף אותו לפני הזמן, כי כל עוד הוא עדיין ראוי לאכילה, אסור להפסיד קדשים.

מה הדין? **לא אוכלים**, החכמים אסרו. מאחר שהחכמים אסרו, הם אסרו גם על קודש, לא אוכלים, אסור גם לאכול תרומה ותודה. **אבל לא שורפין**, עדיין אסור לשרוף, **עד שתגיע שעה ששית**, אז החכמים כן נתנו ממש דין כמו הדאורייתא, אז אפשר כבר גם לשרוף אפילו ענייני קודש.

הלכה יא — סיכום שלושת הזמנים

דובר 1: עכשיו הרמב"ם עושה סיכום מהיר של שלושת הזמנים. **הרי למדת... מה? הוא עושה לו עוד סיקור מהיר של שלושת השיעורים, שלושת הזמנים. שמותר לאכול חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית מותר. ואין אוכלין בשעה חמישית אבל נהנין בו**. בשעה החמישית אסור לאכול, אבל מותר ליהנות. **ואסור בשעה ששית**, מהשעה הששית כבר כל כך חמור שעושה מכת מרדות. **ואוכל מתחילת שעה שביעית**, אז כבר דאורייתא, אז כבר מלקות.

אז באכילה ולא בהנאה, איסור מדרבנן, איסור דאורייתא. ואחר כך בא רמה חמישית שהיא פסח עצמו, שגם שם יש כרת, נכון? כאן יש רק מלקות. יש הרבה מאוד מדרגות. שני מיני איסורי אכילה ושני מיני מלקות. בא מין מלקות כזה, מין מלקות אחר.

עד כאן פרק א', שבו למדנו את הכללים מהי עיקר מצוות איסורי חמץ בפסח.

דובר 1: כשהיה לאו שאין בו מעשה השאיר חמץ. עכשיו רואים משהו חידוש חדש, שעל חמץ ישן מקבלים מכת מרדות. אז האדם שאוכל חמץ ישן כנראה קיבל פעמיים מכת מרדות. אחת, הוא השאיר חמץ בביתו, ושנית הוא אכל את חמש המינים.

דובר 2: אה, הוא אכל אצל אחר.

דובר 1: אה, בסדר. אז, טוב מאוד.

חידוש: חמץ ישן — מדאורייתא או מדרבנן?

דובר 1: הלאה אומר הרמב"ם, עכשיו הולך הרמב"ם לומר את זמני האכילה. מתי? החידוש הוא שאם חמץ ישן היה מדרבנן, היה הגיוני לפי הכלל מכות מרדות.

דובר 2: נו, אהא.

דובר 1: אם אתה אומר שזה מדאורייתא, צריך להבין מה הענין. אבל יש תקנה, המלקות שהרבנן אמרו על זה. בסדר. אנחנו יכולים ללמוד על האיסור.

הלכה ט — זמני איסור אכילת חמץ ביום י"ד

איסור דאורייתא: מחצות היום (שעה שביעית)

דובר 1: עד עכשיו למדנו כל שבעה, נכון?

דובר 2: לא.

דובר 1: פסח עצמו, מיום חמישה עשר בלילה. אני הולך ללמוד את האיסור הבא, רשימת מצוות עשה ולא, כי כך סדר הזמנים. כן.

אומר הרמב"ם, **אסור לאכול חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, שהיא מתחילת שעה שביעית ביום**. עכשיו דיברנו על פסח עצמו. עכשיו הוא אומר לנו שיום ארבעה עשר, זה עדיין לא פסח, זה ערב פסח, מחצות היום ולמעלה, זה יום טוב, יום טוב וערב פסח, כמו שהרמב"ם דיבר על זה קודם בסוף הלכות יום טוב, כבר מתחילת שעה שביעית ביום, מתחילת ה... כבר עברו שש שעות, כמו שאומרים שמונה ביום פירושו חצי היום. מאז אסור לאכול חמץ.

אומר הרמב"ם, זה דאורייתא, **וכל האוכל בזמן זה לוקה מן התורה, שנאמר**, יש לאו נוסף, מלבד לא יאכל חמץ שהוא כבר אמר? **יש לא תאכל עליו חמץ**. מה פירוש עליו? הפסוק כתוב באמצע כשמדברים על הקרבת קרבן פסח. **כלומר, על קרבן הפסח**, לא תאכל חמץ בזמן שכבר יש מצוה של הקרבת קרבן פסח. **כך למדין מפי השמועה פירוש דבר זה**, כך החכמים למדו את לא תאכל עליו חמץ. **"לא תשחט על חמץ דם זבחי"**, **משעה הראויה לשחיטת הפסח שהוא הנאה אביהם**. כלומר, היינו יכולים ללמוד "לא תשחט על חמץ" שמתכוונים ממש כשהאדם מחזיק באמצע מקריב, או שלא יביא לעזרה חמץ. אבל לא, אמרו החכמים שהמילה היא השיעור, הזמן. מאז שזה זמן קרבן פסח, מאז אסור לאכול חמץ, **והוא חצי היום**. ממילא מקבלים מלקות, כלומר, מפי השמועה מסביר את הפסוק, אבל זה עדיין לאו דאורייתא, מלקות. כל מפי השמועה הוא לאו דאורייתא.

פשוט תרגום היה אפשר לתרגם שהוא אומר שכמו תולדה מקריבין עליו חמץ, ואתה משווה שאין מקריבין אותו עם חמץ. אבל כאן אתה רואה לא, שהחכמים למדו שבזמן הזה לא יהיה שום חמץ קיים, כן?

דובר 2: יש שהרמב"ם לא מביא את הפסוק האחר "לא תאכל על חמץ דם זבחי", שגם שם הוא אותו דבר, היה אפשר לחשוב "על חמץ" פירושו לאכול את הפסח עם חמץ? "לא תאכל על חמץ"...

דובר 1: לא, יש עוד פסוק דומה לזה. אוקיי, לא נוגע, הרמב"ם מביא את הפסוק הזה.

דובר 2: כן, זה לא... "לא תאכל על חמץ".

גזירת חכמים: שעה ששית — אסור באכילה ובהנאה

Generated by Shiur Upload Automation